

В.А. СОКОЛЕНКО, канд. економ. наук, проф., НТУ «ХПІ», Харків
М.І. УСАЧОВ, магістрант, НТУ «ХПІ», Харків

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасний стан машинобудівних підприємств України. Показано, що в переважній більшості українські машинобудівні підприємства мають низьку конкурентоспроможність як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках.

В статье исследовано современное состояние машиностроительных предприятий Украины. Показано, что в подавляющем большинстве украинские машиностроительные предприятия имеют низкую конкурентоспособность как на внутренних, так и внешних рынках.

This article explores the current state of machine-building enterprises of Ukraine. Shown that the vast majority of Ukrainian machine-building enterprises with low competitiveness of both domestic and foreign markets.

Постановка проблеми. На початок 90-х рр. машинобудування опинилося в кризовій ситуації. Знижувалася оновлюваність виробів, знос основних фондів досяг 50 %, середній вік працівників наблизився до 50 років. Лише близько чверті нових технологій відповідали світовому рівню. Машинобудування України, на відміну від інших держав світу, базується на технологіях, що залишилися з часів Радянського союзу, це знижує її конкурентоспроможність та можливості на світовому ринку. Задля виходу машинобудування з ситуації, що склалася, необхідно провести аналіз сучасного стану машинобудівних підприємств.

Результати аналізу. На сьогоднішній день машинобудування розглядається як найбільший комплекс, від діяльності якого залежить конкурентоспроможність товарів і послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Машинобудування України об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 – великих, 1834 – середніх та 9287 – малих з виробництва різноманітних машин і устаткування, приладів і апаратури, тощо. У машинобудуванні зосереджено понад 15 % вартості основних засобів і майже 6 % оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22 % кількості найманих працівників. Машинобудівні підприємства є одними з найбільш постраждалих від економічної кризи. Через зменшення зовнішнього попиту відбулося зниження експорту продукції машинобудування, зменшення обсягів виробництва та збільшення кількості готової продукції на складах, погіршення фінансових результатів [1].

За останні 5 років кількість збиткових підприємств промисловості перевищує 30 % від загальної кількості збиткових підприємств України. Рентабельність виробництва становить близько 5 %. Державна стратегія в машинобудуванні розроблялася на тлі досить оптимістичних прогнозів

експертів: вони обіцяють стійке зростання у найближчі три-чотири роки. Відповідно до звіту Ukrainian economic trends forecast, підготовленого фахівцями аналітичної групи, цього року вітчизняні машинобудівні підприємства відіграватимуть роль одного з головних драйверів зростання обсягів промислового виробництва країни взагалі. При цьому вони відзначають, що збереження за українським машинобудуванням ролі двигуна всієї економіки напряду залежить від подолання кризових явищ у Росії. А от аналітики ІК Astrum Investment Management уважають, що темпи зростання обсягів виробництва в галузі все-таки значно знизяться — до 15 %. І вже до 2013 року, вважають фахівці Мінпромполітики, галузь нарешті з обсягів виробництва досягне докризового максимуму [2].

Негативні тенденції у розвитку машинобудування з кожним роком посилюються, про це свідчить статистика, наведена у табл. 1.

Аналіз статистичних даних розвитку машинобудування України показав присутність двох чітко виражених циклів (див. рис.). Так, період з 1986 року по 1990 роки – це фаза підйому, період з 1990 року по 2000 рік – фаза рецесії (підфаза краху/гострої кризи й спаду) 10 річного спаду. А роки з 2001 по 2010 показують хаотичний розвиток машинобудування.

Значну роль у збільшенні збиткових підприємств у машинобудуванні України відіграли дебіторська та кредиторська заборгованість. Так, у 2010 році порівняно з 2009 роком відбулося збільшення дебіторської заборгованості на 14593 млн грн та кредиторської на 22658,2 млн грн.

Таблиця 1.

Фінансові результати діяльності підприємств машинобудівного комплексу України в 2008-2011 рр.

Показники	Роки			
	2008	2009	2010	2011(перше півріччя)
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	1916,9	5127,5	704,6	1765,2
Підприємства, які зазнали збитку, у % від загальної кількості	33,3	30,8	36,1	47,4
Сума збитків(млн. грн)	1978,2	2009,9	6707,4	4174,1

Ще однією причиною зменшення прибутковості підприємств машинобудівного комплексу України є зменшення обсягу виробництва продукції. Обсяг продукції машинобудівних підприємств на ринку наведено у табл. 2

Значну роль в зниженні обсягів виробництва в 2009 р. зіграло зменшення закордонних поставок сировини, матеріалів, енергоресурсів, напівфабрикатів та комплектуючих, входження на ринок більш дешевої та якісної імпоротної продукції. В першому півріччі 2008 року відбулося зростання цін на метал, яке призвело до збільшення вартості кінцевої продукції.

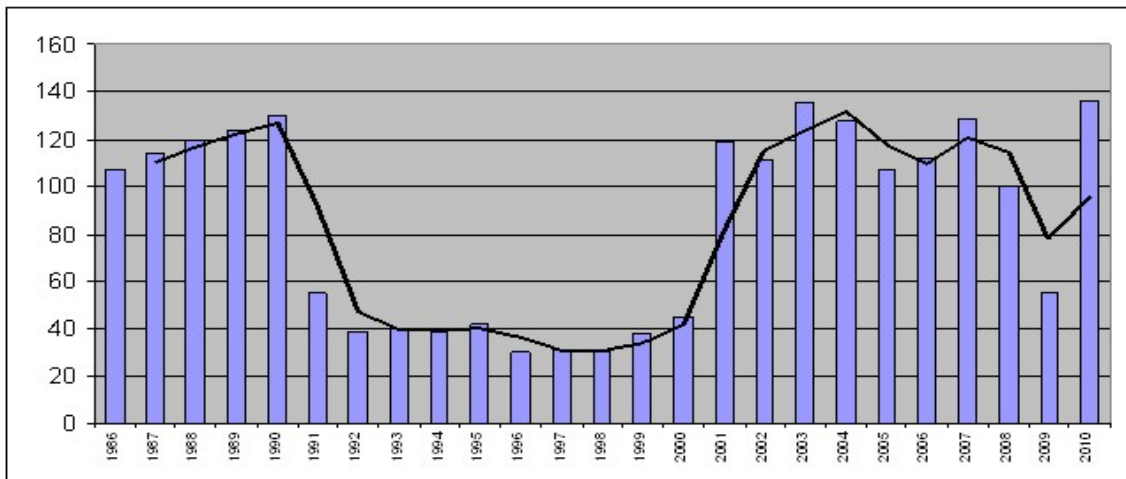

Рис. – Індеси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року)

Через скорочення світового попиту на ринку машинобудівної продукції підприємства втратили зарубіжні ринки збуту. 2010 рік є часом подолання кризових явищ, відновлення виробничих потужностей, нарощування обсягів виробництва та, відповідно, зростання обсягів реалізованої продукції. На сьогодні значна увага приділяється освоєнню та підготовці випуску нових видів продукції, упровадженню нових технологій, технічному переозброєнню виробництва, адже розвиток науково-технічної діяльності, розробка та впровадження інновацій є запорукою успішного функціонування та покращення стану машинобудівної галузі.

Таблиця 2.

Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції в Україні (тис. грн.)

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Обсяги реалізації промислової продукції України	551729	717076,7	617035,5	806345,8	954232,7
Обсяг реалізованої продукції машинобудівних підприємств	68731	72456	71231	80560	88659

Внаслідок зменшення попиту на продукцію на зовнішніх ринках та через відсутність замовлень на внутрішньому ринку, більшість підприємств машинобудування з листопада місяця 2009 року перейшли на не повний робочий тиждень. У першу чергу, це стосується автомобілебудівної промисловості та важкого і транспортного машинобудування, де спостерігається найбільший спад виробництва.

Ми виділили ряд факторів, що призвели до зменшення виробництва: – скорочення зовнішнього попиту на машинобудівну продукцію, спричинене рецесійними процесами у світовій економіці, що призвело до втрат експортерами зовнішніх ринків збуту, а звідси – неможливість отримання прибутків, відсутність обігових коштів для розвитку виробництва, зростання заборгованості по заробітній платі тощо; – зменшення попиту на

продукцію машинобудування на внутрішньому ринку. Це пов'язано зі зниженням купівельної спроможності вітчизняних споживачів; – заморожено споживче кредитування. Таким чином, в результаті скорочення попиту на продукцію машинобудування, в умовах погіршення умов кредитування та нестачі ліквідності виробники, в першу чергу, намагаються реалізувати продукцію, що знаходиться в наявності на складах без нарощування обсягів виробництва.

Управління машинобудівним підприємством в умовах кризи має бути спрямоване на збільшення надходження фінансових ресурсів та зменшення поточних витрат, на зростання обсягів реалізації продукції. Увагу слід приділити розвитку наукоємних та високотехнологічних виробництв. Це призведе до зниження матеріалоемності продукції, до покращення якості та виходу виробництва на новий рівень, що дозволить зайняти нові ніші на світовому ринку. Для успішного розвитку машинобудування в Україні необхідно підтримувати конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. Для цього необхідно забезпечити високу якість продукції, її надійність та довговічність, що потребує великих інвестиційних вливань у наукове забезпечення та оновлення технологічного парку виробництва.

Останнім часом на світовому ринку зросли екологічні вимоги. Екологічність продукції стала одним з показників конкурентоспроможності продукції. Тож, для спроможності конкурувати на світовому ринку необхідно проводити природоохоронні заходи, що будуть спрямовані на зменшення забруднення екології. Для укріплення позицій машинобудівних підприємств на зовнішніх ринках збуту, експортну орієнтацію необхідно збільшити до 35 %. Виручку від експорту має бути використано в основному на імпорт новітніх техніки і технологій, а також комплектуючих виробів. Імпортна техніка може бути застосована у тих випадках, коли аналогічна не виробляється і не може бути вироблена в Україні. Треба досягти збалансованості експорту та імпорту, а за рахунок власного виробництва буде задовольнятися 60-80 % платоспроможної потреби внутрішнього ринку продукції машинобудування [3].

Висновки. Машинобудування України перебуває у складному фінансовому становищі. Кількість збиткових підприємств зростає з кожним роком. Відбулося погіршення експортно-імпортних відносин. Однак машинобудівний комплекс України має значний інноваційний потенціал, що дає велику надію на відродження галузі.

Список літератури: 1. *Барташевська Ю.М.* Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1. – С.19-25. 2. *Лишиленко В.І.* Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посібник / В.І. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 325 с. 3. *Літвінов Є.І.* Здобуття конкурентних переваг у глобальній економіці // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. – 2008. – № 4. – С. 120-128.

Надійшла до редколегії 28.03.2012.